

Merje Kuusksalu
Pärnu Maakohus eestkoste järelevalve osakond
Merje.Kuusksalu@kohus.ee

Teie 29.01.2025 /
Meie 17.02.2025 nr 5.1-1/4927-2

Vastus selgitustaotlusele

Lugupeetud Merje Kuusksalu

Esitasite Sotsiaalkindlustusametile selgitustaotluse seoses kohaliku omavalistuse üksuse kui lapse eestkostja tegevuse üle järelevalve teostamisega sooviga aru saada, millistel alustel, kui suures ulatuses ja mis hetkel on õigus eestkostjal lapse sissetulekute arvelt väljamakseid teha.

Sotsiaalkindlustusamet saab selgituste andmisel lähtuda kehtivast õigusest ning tugineda sotsiaalministeeriumi, kui sotsiaalhoolekande seaduse ettevalmistaja tõlgendusele selles küsimuses.

Asendushooldushooldusel oleva lapse sissetulekute kasutamine

Eestkostetava vara, sealhulgas sissetulekute kasutamist reguleerib eeskätt perekonnaseadus (PKS). PKS § 183 lõike 1 kohaselt on eestkostja kohustatud eestkostetava vara säilitama ning võimaluse korral suurendama, muu hulgas peab eestkostja nõudma õigel ajal sisse eestkostetavale kuuluvad nõuded. PKS § 183 lõige 2 sätestab, et eestkostetava varalt saadavat kasu võib kasutada eestkostetava ülalpidamiseks. Samuti viitab eestkostetava ülalpidamiseks tema raha kasutamise võimalusele PKS § 186 lõige 1. Seega on kohalikul omavalitsuse üksusel õigus lapse vahendeid (nii raha kui vara) ülalpidamiseks kasutada vastavalt PKSis sätestatule.

Asendushooldusteenuse rahastamist reguleerib sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 45¹¹. Asendushooldusteenust rahastatakse teenust saava lapse eestkostja ülesandeid täitva kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvest või selle puudumisel rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgse kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvest ning asendushooldusel oleva lapse sissetulekute. Riik annab asendushooldusteenuse rahastamiseks ja korraldamiseks vahendid kohaliku omavalitsuse üksusele. Lisaks peab omavalitsus panustama asendushooldusel olevale lapsele hoolekandelise abi andmisel, diskrimineerimata teda piirangutega, mis on seatud asendushooldusel viibimise alusel. Samuti tuleb hüvesid, mida bioloogiliste vanematega koos elavatele lastele antakse omavalitsuse vahenditest, võimaldada ka asendushooldusteenusel viibivale lapsele ja mitte kasutada selleks lapse sissetulekut.

Asendushooldusel viibiva lapse sissetulekute kasutamisel teenuse rahastamiseks, tuleb juhendada SHS §st 16 ning loogikast, mille kohaselt tuleb lapsele riigi või omavalitsuse makstavad toetused ja hüvitised, mille eesmärk on igapäevase ülalpidamise osaline katmine või näiteks puudest tulenevate lisavajaduste katmine, arvestada lapse ülalpidamiseks ja teenuse eest tasumiseks ulatuses, mis on kooskõlas SHS §ga 16. SHS § 45¹¹ lõikes 2 on täpsustatud lapse sissetulekuid, mida võetakse arvesse teenuse eest tasumisel ja lapse ülalpidamisel. Oluline on kasutada nii lapse ülalpidamiskohustusliku isiku makstavat elatist kui ka riigi makstavat elatisabi,

samuti toitjakaotuspensioni ja puuetega isikute sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavaid toetusi. Viimase puhul on oluline, et näiteks puudest tulevad lisavajadused tuleb katta puuetega isikute sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavate toetuste arvelt¹:

Seaduseandja mõte on olnud, et peamiselt rahastatakse asendushooldusteenust kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvest ja vajadusel, lähtuvalt eestkostetava lapsega seotud asjaoludest, võib kasutada lapsele riigieelarvest igakuiseks ülalpidamiseks ja puudest tingitud lisakulude osaliseks hüvitamiseks ettenähtud sissetulekut. Lapse sissetulekute osaline kasutamine teenuse eest tasumisel on põhjendatud, arvestades, et konkreetse lapse arvele laekuvad vahendid ongi mõeldud lapse ülalpidamiseks.

Millised kulud ja kui suures ulatuses kaetakse eestkostetava lapse sissetulekute lisaks kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvele, otsustab lapse eestkostja ülesandeid täitev omavalitsus, kuid see peab olema põhjendatud. Põhjenduseks ei saa olla asjaolu, et sotsiaalhoolekande seadus seda võimaldab või, et omavalitsusel ei ole piisavalt vahendeid. Põhjendus saab olla seotud ainult konkreetse lapse vajadustega (nt lisakulutused, mille tõttu lapse isiklikud kulud on oluliselt suuremad).

Tuleb arvestada, et lapse sissetulekute all on silmas peetud igakuist sissetulekut, mitte lapse muud vara, sh arvelduskontol seisvaid vahendeid. Üldine lähtekoht võiks olla, et lapse osa asendushooldusteenuse eest tasumisel ei ületa tema igakuist sissetulekut. Kuidagi ei saa nõustuda, et lapse osa teenuse rahastamisel olla suurem, kui kohaliku omavalitsuse üksuse osa.

Kuigi PKSi kohaselt on lubatud ka eestkostetava varalt saadavat tulu, peale isiku kohustuste täitmist, kasutada eestkostetava ülalpidamiseks, peab omavalitsus seejuures arvestama eestkostetava lapse vajadusi nii käesoleval ajal kui tema täisealiseks saades. See tähendab, et omavalitsus peab lapse sissetulekuid kasutades arvestama lapse tulevikuperspektiiviga. Asendushooldusteenusel viibivad lapsed ja nende vajadused on erinevad – on lapsi, kes lähevad tulevikus iseseisvasse ellu ja vajavad täiendavaid rahalisi vahendeid, samas on ka erivajadusega lapsi, kelle puhul on teada, et peale asendushooldusteenust jätkub tema elu täisealistele mõeldud erihoolekandeteenusel ja tema sissetulekute kasutamine on põhjendatud sellega, et laps saab juba kasvamise ajal temale vajalikku spetsiifilist (sealhulgas kulukamat) teenust ja parimat võimalikku hoolitsust. Igal konkreetset juhul peab kohaliku omavalitsuse üksus eestkostjana otsustama, millise summa ulatuses lapse vahendeid kasutada, võttes arvesse nii lapse hetkevajadusi kui ka vajadusi tema täisealiseks saamisel.

Kui kaalumisel on asendushooldusteenusel oleva lapse sissetulekute kasutamine teenuse eest tasumisel, siis tuleb kõigepealt tagada, et laps saab talle ettenähtud riigipoolseid toetusi, esitatud on hagiavaldus lapsele elatise väljamõistmiseks ning vajadusel algatatud täitemenetlus jm. Samuti ei tohi unustada asjaolu, et PKSist tulenevalt on eestkostjal kohustus muu hulgas ka eestkostetava vara säilitada ja kasvatada. Ka see kohustus peaks käima käsikäes eestkostetava lapse sissetulekute tehtavate kulutuste tegemisega ja olema hea eestkostja hoolsusega täidetud. Põhirõhk on kõigi lapse kasvatamise ja hooldamisega seotud küsimuste puhul eelkõige lapse heaolul ja tema parimatel huvidel.

Arvestades, et asendushooldusteenus on kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav teenus, siis peab olema omavalitsusel vastav kord, mis sisaldab ka asendushooldusteenuse kirjeldust ja rahastamist ning milles peaks olema käsitletud lapse sissetulekute kasutamise aspekt. Asendushooldusteenuse hind võib olla iga lapse puhul erinev, sest oleneb lapse abivajadusest ning võib ajas muutuda. Teenuse hind sealhulgas, kuidas hüvitatakse lapsega seotud vajaduspõhiselt tekkivad kulud, lepatakse kokku omavalitsuse ja teenuseosutaja vahelises lepingus, milles tuuakse välja ka teenuse rahastamise ja kuludega seonduv.

¹ Sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 489 SE, kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78742cf5-f1d8-4791-a2cc-69e3dc8ba598/>

Sotsiaalteenuste eest tasu võtmine

Sotsiaalhoolekande seadus võimaldab sotsiaalteenuse osutamise eest võtta tasu ja kohaliku omavalitsuse üksus kehtestab enda osutatava sotsiaalteenuste eest võetava tasu tingimused ja suuruse. Kui suureks kujuneb tasu suurus, oleneb sellest, kui palju teenust vajatakse, milline on teenuse maksumus ning millised on teenuse saaja ja tema pere võimalused selle eest tasuda. Võetava tasu suurus ei tohi takistada abi saamist (SHS § 16).

Tuleb silmas pidada, et tasu üle otsustamisel on reeglina tegemist kaalutusotsusega (välja arvatud juhul, kui omavalitsus pakub kõigile teenust tasuta) ning selle põhjendused ja kaalutlused peavad kajastuma haldusaktis.

Mis puudutab eestkostetava lapse sissetuleku kasutamist turvakoduteenuse ja tugiisikuteenuse rahastamiseks, siis arvestades turvakoduteenuse eesmärki ja sisu, ei ole turvakoduteenuse kulude katmine eestkostetava lapse sissetulekust Sotsiaalkindlustusameti hinnangul kohane, samuti peab olema tugiisikuteenuse kulude katmine eestkostetava lapse sissetulekust väga põhjendatud, sest üldjuhul on omavalitsuse korraldatud tugiisikuteenus inimesele tasuta.

Lapse arveldusarvelt kohaliku omavalitsuse üksuse arvele vahendite kandmine

Selles osas sotsiaalhoolekande seadus midagi ei reguleeri. PKSi kohaselt tuleb eestkostja ja eestkostetava varalisi vahendeid hoida eraldi ning eestkostetava vahendite kasutamine peab olema läbipaistev ja kontrollitav. Kohaliku omavalitsuse üksuse arveldusarve kaudu on mõlemat eesmärki ilmselt keeruline täita. Aga selles küsimuses ei ole ka sotsiaalministeerium selget seisukohta andnud, põhjusel, et see ei ole tema haldusala küsimus.

Arvestades, et tegemist on olulise küsimusega, oleme valmis tegema kohtutega koostööd, kaasates sotsiaalministeeriumi.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Leila Siiraja

Õiguse ja järelevalve osakonna juhataja

Kaja Rattas

53401856, Kaja.Rattas@sotsiaalkindlustusamet.ee

Kaira Berenstrauch

53366957, Kaira.Berenstrauch@sotsiaalkindlustusamet.ee